

SİRÂCÜ'L-KULÛB'UN BUDAPEŞTE NÜSHASI

Budapest Manuscript of Sirâcü'l-Kulûb

О Будапештском рукописе Сирадж уль Кулюб

Yakup KARASOY*

Gazi Türkiyat, Bahar 2016/18: 51-59

Öz: İslamiyet'in kabulünden sonra Kur'an-ı Kerim ile birlikte pek çok dinî ve ahlaki eserin de Türkçeye çevrildiği bilinmektedir. Bunlardan bir tanesi de Ebû'l-Mahâmîd Ahmed ibn Muhammed Abdelmâlik el-Eş'âr et-Tebrîzî tarafından kaleme alınan Sirâcü'l-Kulûb'dur. Bu çalışmada, eserin Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde bulunan Budapeşte nüshası ele alınmıştır. Giriş bölümünün ardından Sirâcü'l-Kulûb'un konusu ve nüshaları ile ilgili genel bilgi verilmiş ve Budapeşte nüshasında işlenen otuz iki mesele diğer nüshalarla karşılaştırılmıştır. Daha sonra eserin imla, fonetik, morfolojik ve leksik özellikleri incelenmiştir. Osmanlı Dönemi'nde istinsah edilen Budapeşte nüshası, Eski Oğuz Türkçesinin dil özelliklerini gösterdiği tespit edilmiştir. Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılmış; eserin Türk dilinin tarihi sözlüğüne, tarihi imlasına katkıda bulunabilecek özellikleri olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sirâcü'l-Kulûb, Budapeşte Nüshası, Eski Oğuz Türkçesi

Abstract: It is known that after meeting with Islam, in addition to The Qur'an many religious and moral books had been translated into Turkish. One of these is Sirâcü'l-Kulûb written by Ebû'l-Mahâmîd Ahmed ibn Muhammed Abdelmâlik el-Eş'âr et-Tebrîzî. This article investigates the Budapest manuscript in the Library of the Hungarian Academy of Sciences. After the introductory chapter, subject and the manuscripts of the Sirâcü'l-Kulûb are explained in general. Thirty-two issues, which were discussed in Budapest manuscript, are compared with the other copies. Then the orthographical, phonetical, morphological and lexical features are analyzed. It is shown that although Budapest manuscript was copied during the Ottoman period it shows the characteristics of the old Oghuz Turkish. In the last part an overall assessment is provided; it is emphasized that Sirâcü'l-Kulûb has potential features that might contribute Turkish historical dictionary, and historical orthography.

Keywords: Sirâcü'l-Kulûb, Budapest Manuscript, Old Oghuz Turkish

Аннотация: Известно, что после принятия ислама, были переведены на Турецкий язык множество религиозных и нравственных книг наряду с Кораном. Одним из них является Сирадж уль Кулюб, написанный Абу аль-Махамид Ахмад ибн Мухаммад Абдул Малик аль-Ашар ат-Тебризи. В данной статье исследуется Будапештская рукопись находящаяся в библиотеке Венгерской Академии Наук. После вводной главы, дается информация о теме и рукописях Сирадж уль Кулюб. Затем сравниваются тридцать два вопроса, которые были обсуждены в Будапештском рукописе и в иных рукописях. А также анализируются орфографические, фонетические, морфологические и лексические особенности рукописи. Будапештская рукопись, которая была скопирована в период Османской империи, содержит характерные признаки старого огузско-турецкого языка. В последней части предоставляется общая оценка; подчеркивается что Сирадж уль Кулюб, имеет потенциальные возможности, которые могли бы способствовать расширению турецкого исторического словаря и исторической орфографии.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara/TÜRKİYE.
ykarasoy@gazi.edu.tr. Gönderim Tarihi: 09.05.2016. Kabul Tarihi: 31.05.2016.

Ключевые слова: Сирадж уль Кулуб, Будапештская рукопись, старый Огузко-Турецкий язык

Toplumları ve medeniyetleri yakından tanımanın yollarından belki de en önemlisi onların yazıp bıraktıkları eserleri okuyup yorumlamaktır. Bu da ancak çevirilerle mümkündür. Uygurlar döneminde Budist ve Maniheizt çevrede yazılan eserlerin, Karahanlılar döneminden itibaren de İslami çerçevedeki eserlerin Türkçeye çevrilmesi, kabul edilen dinin etraflıca öğrenilebilmesi için bir zorunluluk sayılabilir. İslamiyet'in kabulünden sonra Kur'an-ı Kerim tercümelerinin yanında pek çok dinî ve ahlaki eser de Türkçeye çevrilmiştir. Bu eserlerden biri de soru-cevaplardan oluşması nedeniyle öğretici yönü ağır basan Sirâcü'l-Kulûb'dur.

1. SIRÂCÜ'L-KULÛB

1.1. ESERİN KONUSU VE YAZARI

Eser "Hazret-i Muhammed'in Medine'ye hicreti ile başlayan süreçte Musevî ve Hristiyanların, İslam dinini kabul edenlerin sayısının artmasından endişe ederek Hazret-i Muhammed'in peygamberliğini hükümsüz kılabilmek için İncil ve Tevrat'taki zor meseleleri ona sormaya karar vermeleriyle ortaya çıkan sorularla Hz. Muhammed'in onlara verdikleri cevapları konu edinmektedir. Benzeri soruları peygamberler tarihiyle ilgili Taberî Tarihi, Kısâsu'l-Enbiyâ gibi eserlerde de görmek mümkündür. Sirâcü'l-Kulûb'da yer alan meseleler, okuyucuda herhangi bir tereddüt bırakmama gayesiyle ayet ve hadislerle delillendirilerek işlenmiştir.

Sirâcü'l-Kulûb'un yazarı ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu konuyu anlatan ilk eser Arapçadır ve Ebû'l-Mahâmid Ahmed ibn Muhammed Abdelmâlik el-Eş'âr et-Tebrîzî tarafından kaleme alınmış, daha sonra Farsçaya tercüme edilmiş ve son olarak da Türkçeye çevirileri yapılmıştır (Sertkaya 2008). Eserin Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan Çağatay Türkçesi ile yazılan nüshasında (TK) ve Harezmi Türkçesiyle yazılmış nüshasında (H) yer alan kayıtlar da Sirâcü'l-Kulûb'un telif değil tercüme bir eser olduğunu göstermektedir.

1.2. ESERİN NÜSHALARI

Sirâcü'l-Kulûb'un bugüne ulaşan birçok yazma ve basma nüshası bulunmaktadır. Türk dünyasının farklı coğrafyalarında meydana getirilen bu nüshalar yazıldıkları dönem ve lehçeler bakımından da farklılık arz etmektedir. Eserin nüshalarının Doğu Türkçesi ve Eski Oğuz Türkçesi ile yazılan yazmalar olarak incelenmesi gerekmektedir. Biz de 2013 yılındaki çalışmamızda nüshaları bu çerçevede ele alarak incelemiştik. Daha sonra elimize ulaşan ve bu makalenin konusunu teşkil eden Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'ndeki yazmayı da dâhil ederek eserin

nüshalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

A. Doğu Türkçesi ile yazılanlar

1. Harezmi Türkçesiyle Yazılan Sirâcü'l-Kulûb (H)
2. Çağatay Türkçesiyle Yazılan Sirâcü'l-Kulûb (BM)
3. Çağatay Türkçesiyle Yazılan Sirâcü'l-Kulûb (TK)

B. Eski Oğuz Türkçesi ile yazılanlar

1. Raif Yelkenci Nüshası (RY)
2. Kemal Yavuz Nüshası (KY)
3. Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan Köşkü Nüshası (R)
4. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Nüshası (TDK)
5. Konya İzzet Koyunoğlu Müzesi Nüshası (K)
6. Budapeşte Nüshası (B)

II. BUDAPEŞTE NÜSHASI

II.I. NÜSHANIN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ VE İÇERİĞİ

Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde TÖRÖK, Qu. 24 kaydıyla yer alan Sirâcü'l-Kulûb, katalogda 310. eser olarak şu şekilde tanıtılmıştır: C.I; v.s. 1b-75a; s.s. 13; tek sütun; k.b. 203×140 mm. y.b. 150×80 mm. Sırtı deri ebrulu karton cilt, miklepli; fizikî durumu iyi. Kağıt: filigranlı; yazı: harekeli nesih; mürekkep: siyah, başlıklar: kırmızı; takip kelimesi var (Parlatır vd. 2007: 212). 82 varaktan oluşan yazmanın 1b-75a varakları arasında Sirâcü'l-Kulûb, 78a-82b varakları arasında ise iki farklı halk hikâyesi bulunmaktadır¹.

Daha önceki çalışmamızda, Sirâcü'l-Kulûb nüshalarında bir kısmı ortak olmak üzere toplam 48 farklı meselenin işlendiğini tespit etmiştik. Budapeşte nüshasında olan 32 meselenin varak numaraları ve önceki yayınumuzdaki karşılıkları şu şekildedir (Ayrıca içindeki numaralar, önceki çalışmamızda bulunan meselelerin sıra numarasını gösterir):

1. **Mesele** (2a/5): Haber vir baña kim Hak Ta'âlâ bu dünyâyı kaç günde yaratdı? (1)

2. **Mesele** (3a/10): Haber vir baña kim Hak Ta'âlâ dükeli nesneden öñdin ne

¹ Bu nüshanın teminini sağlayan kıymetli hocam Prof. Dr. İsmail Parlatır'a teşekkürü borç bilirim.

yaratdı? (2)

3. Mesele (5a/5): Haber vir baña kim bu yedi kat gök feriştelereñ adları nedür? (3)

4. Mesele (7a/7): Haber vir baña kim bu yedi kat yeri Hak Ta'âlâ yaratdı ve her birineñ adı nedür ve her birineñ içinde dürlü canavarlar vardur ve anlarıñ sıfatı nedür? (4)

5. Mesele (8b/5): Haber vir baña kim Hak Ta'âlâ cenneti neden yaratdı, ve sıfatı nedür ve bugün cennet kandadır? (5)

6. Mesele (10a/11): Haber vir baña kim Tûba nedür ve kevser nedür ve añların sıfatı nedür? (10)

7. Mesele (12b/2): Haber vir baña kim terâzu ki 'ameller anuñla çekilür ahvâli nedür ve sıfatı nedür? (28) (KY, TDK, R, TK)

8. Mesele (13b/8): Haber vir baña kim sırât nedür ve sıfatı nicedür? (29) (KY, TDK, R, H, TK)

9. Mesele (16b/5): Haber vir baña kim Hak Ta'âlâ 'arşı ve kürsî neden yaratdı ve sıfatları nedür? (7)

10. Mesele (17b/6): Haber vir baña kim 'arş neneñ üstündedir? (8)

11. Mesele (18b/3): Haber vir baña kim yer yüzinde nice peygambar veripdür ve anlardan nicesi nebîdür ve nicesi mürseldi ve anlara kaç kitâb indi? (26) (KY, TDK, R, H, TK, BM)

12. Mesele (20a/13): Haber vir baña kim melekü'l-mevt feriştelereñ kankısıdur ve sıfatı nedür? (11)

13. Mesele (22a/7): Haber vir baña kim yâ Muhammed Münkir kankı feriştedür ve sıfatı nedür? (12)

14. Mesele (26a/13): Haber vir baña kim ol evden Hak Ta'âlâ and içdi ve anıñ sıfatı nedür? (13)

15. Mesele (27b/1): Haber vir baña kim Kâf dağı nedür ve sıfatı ve anuñ ardında ne vardur? (14)

16. Mesele (28b/11): Haber vir baña kim yâ Muhammed sûr nedür ve sıfatı nedür nitedür ve kaç kez üriliserdur ve sûr üren kankı feriştedür? (15)

17. Mesele (31b/9): Haber vir baña kim gök kilidi nedür? (16)

18. Mesele (31b/12): Haber vir baña kim gök kapısı miftâhı nedür ya'ni neyle açılır? (17)

19. Mesele (32a/6): Haber vir baña kim ol kankı gûr idi kim revân olup gezerdi ve ol gûr içinde kim idi? (18)

20. Mesele (33a/12): Haber vir baña kim ol yerden ki dünyâ yaradıldı aña bir kez gün dokındı? (19)

21. Mesele (36a/10): Haber vir baña kim cânavardan âdeme öğüt virdi ol cânavar âdem degildi, ferîşte degildi, perî degildi pes ol neydi? (20)

22. Mesele (42b/1): Haber vir baña kim ol beş nesneden anadan dogmadı ve atadan inmedi ol ne nesnedür? (21)

23. Mesele (50a/2): Haber vir baña kim bu dünyâda dükeli nesneden ilerü Hak Ta'âlâ 'imâret kılduğu neydi? (22)

24. Mesele (51a/5): Haber vir baña kim dünyâ içindeki 'imâretlerde ve taşlarda ve cümle yüksek yerlerden dahı yüksek neydi? (23)

25. Mesele (52b/2): Haber vir baña kim ol ta'âm ki gâybden geldi âdem oğlunu ol ta'âm uçmakdan değildi ve dünyâdan degildi pes kandan idi? (30) (KY, TDK, R, TK, BM)

26. Mesele (57a/8): Haber vir baña kim bu deñizlerüñ aslı ve halleri olacaktur ve sıfatları nedür? (35) (KY, R, BM)

27. Mesele (59b/7): Haber vir baña kim Musa 'asâsı ne agacıdur ve aslı neydi ve ol üç hat kim anda yazılmışdı? (31) (KY, R, TK)

28. Mesele (61b/1): Haber vir baña kim ol sahîfeden kim Cebrâ'il Dâvûd peygambere getürdi ve ol sahife içindeki mes'eleler ne idi? (32) (KY, R, TK)

29. Mesele (64a/5): Haber vir baña kim Hak Ta'âlâ kaç peygamber göğe çıkardı? (42) (R)

30. Mesele (66b/1): Haber vir baña kim oldur taşdan kim Musa anı 'asâ ile urdı su çıkıdı? (43) (R, BM)

31. Mesele (68a/12): Haber vir baña kim Hak Ta'âlâ kaç peygambarı öldüğinden soñra girü diri kıldı? (36) (R, TK)

32. Mesele (71a/1): Haber vir baña kim Ashâbu'r-re's dedikleri ne kişilerdür ve añlaruñ ahvâli nedür? (39) (KY, TK, BM)

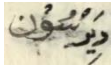

Bu 32 meselenin 21 tanesi daha önce yayımladığımız K nüshası ile bire bir örtüşmektedir. Örtüşen meselelerde nüsha farkını gösteren pek çok örnek vardır. Örneğin 1. meselenin cevabını oluşturan gün adları için K nüshasında Farsça *yekşenbe, düşenbe, şişenbe, çeharşenbe, pençşenbe, azine* kullanılırken, B nüshasında *ahad günü, isneyn günü, seşenbe günü, erba'a günü, hamsin günü, cum'a günü* gibi Arapça

kelimeler kullanılmıştır.

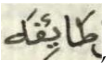
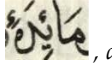

2.2. DİL ÖZELLİKLERİ

2.2.1. İMLA ÖZELLİKLERİ VE FONETİK ÖZELLİKLER

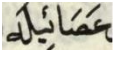
a. Metinde Eski Türkçeden itibaren çeşitli şekillerde yazılan e~i sesinin bulunduğu *yer~yir*, *de~di-*, *ver~vir-*, *yetmiş~yitmiş* gibi kelimelerde ikilikler vardır: *yeri* (3b/6), *yir* (8a/2), *yer* (8a/3), *yere degindür* (7a/4), *yedi* (3b/7), *eşidicek* (2a/1), *virürler* (9b/2), *virmişdür* (17a/5), *versün* (52b/13), *cân vire* (8a/2), *dedüm* (8a/1), *dimeyeydüm diye* (15a/8), *deye* (15b/4), *diye* (15b/5), *deye* (15b/7), *gēñ* (24a/11), *yitmiş* (9a/13), *yetmiş* (9b/6).

Ayrıca *versün* (52b/13) ve *gēñ* (24a/11) kelimeleri açık bir şekilde kapalı e'ye işaret etmektedir. Bu kelimeler hem *üstün* hem de *y* ve *esre* ile yazılmıştır.

b. Kimi kelimelerde diğer dönem metinlerinde olduğu gibi hemze y'ye dönmüştür ve bu hemze ile birlikte y'nin de yazılmasıyla gösterilmiştir: *tayife* (40a/5)

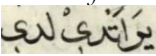
, *mâyideyi* (53b/2) , *dâyim* (39a/9)

c. *soğuk* kelimesi metinde iki yerde açık bir şekilde diftonglu yazılmıştır: *souk* (63a/13) , *so'uk* (63b/1) Bu durum *soğuk* kelimesinin bugünkü söyleniş şeklinin eski dönemlerde de mevcut olduğunun bir göstergesidir.

ç. 'ile' edatının yazımında hemzenin kullanıldığı örnekler vardır. Bu da edatın ekleşmeye başladığının bir göstergesidir: *'asâ-ile* (66b/2)

d. Bugün c'li olan bazı kelimeler ç ile yazılmıştır: *çayır çayır* (49b/3)

e. K nüshasında olduğu gibi B nüshasında da *yaratdı* - *yaradıldı* kelimeleriyle biten cümlelerin yüklemelerinin yazılışında müstensihnin tereddüdü vardır. Örneğin 2b/6'da kelime *yaratdı* olarak yazılmış ancak hemen sonrasına 'ldı' harfleri eklenmiştir:

f. *ayın* sesi bir örnekte *gayın*'a dönmüştür: *cum'a>cumga* (2b/7). *ayın* sesinin g'ya dönmesi bugünkü Kıpçak lehçelerinde kurallı iken Türkmen Türkçesinde g'ya döndüğü örnekler olduğu gibi Türkiye Türkçesindeki benzer kuralsızlıklar da söz konusudur (Karasoy 1998: 397-432; Karasoy 1999: 106-116). Metindeki bu örnek muhtemelen yazım yanlıştır.

g. Arapça kelimelerde iki ünsüz arasında ünlü türemesinin olduğu örnekler vardır, özellikle *hışım* kelimesinin y+esre ile yazılması dikkat çekicidir: *kasır* (51a/11),

hışım (58a/12)

h. Eski Oğuz Türkçesi döneminde çeşitli sebeplerle küçük ünlü uyumsuzluğu yaygındır. Osmanlı Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumu XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oluşmaya başlamış ve XVIII. yüzyılda tamamlanmıştır. Metinde ise ikili biçimler yaygındır ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna doğru bir gidiş söz konusudur: *yazuk* (18a/13)-*yazıklarındur* (10a/7), *yaradıldı* (2a/11-12)-*yaraduldı* (2a/10), *danık* (27a/10-13). Ancak; *duruslık* (2b/12), *kuşlık* (5a/2).

ı. Metinde teklik birinci şahıs zamiri *ben* olarak kullanırken zamir kökenli teklik birinci şahıs eki bazen *men*'dir: *ben idüm* (8a/1), *benüm Tañrum* (24a/2), *siler-men* (21b/12), *yazuguñ-men* (26/9)

i. Bazı kelimelerin yazımında ikilik söz konusudur: *peygambarlık virdi* (64a/5), *peygamberliğiñizi* (71a/12-13)

2.2.2. MORFOLOJİK ÖZELLİKLER

a. Eski Türkçeden bugüne, gelecek zaman için -sIk, -tAçI, -gAy, -gA, -A, -IsAr - AcAk gibi ekler kullanılmıştır. Metinde, Eski Oğuz Türkçesinde geniş ve gelecek zaman için kullanılan ve dilek-istek işleviyle iç içe görülen -A eki yaygındır: *putlarımuzu sıyaovuz* (44b/4-5), *senüñ dinüñe girevüz* (44b/5), *sözünü dutavuz* (44b/5-6)

Ayrıca Eski Oğuz Türkçesinde yaygın olan -ısar eki bu nüshada seyrek de olsa kullanılmıştır: *konukluk olsardur* (11b/5-6).

Başlangıçta sıfat-fiil olarak kullanılan ve Eski Oğuz Türkçesinin nispeten geç dönemlerinden itibaren zaman eki işlevi kazanan (Korkmaz 2005:11) -AcAk ekine ise yalnızca bir örnekte rastlanmıştır: *çeri gark olaçakdur* (35a/3)

b. Teklik 1. şahıs eki olarak kullanılan zamir kökenli ekin çeşitli biçimlerinden örneklere rastlamak mümkündür: *yoldaşımım* (24b/8), *diñlensem* (15b/2-3), *dururım* (15b/2-3), *muştucuyam* (24a/13), *ayruk asılık kılmayam* (36a/4), *yazuguñ-men* (26a/9), *siler-men* (21b/12).

c. Türkçede eskiden beri kullanılan -I zarf-fiil eki Batı Türkçesinde -A'ya doğru bir gelişim göstermiş ve birleşik fiillerde de daha çok bu biçim kullanılmıştır (Ergin 1983:340). Metinde ise birleşik fiil çekiminde daha çok -I zarf fiil ekinin yaygın olduğu görülür: *kıyas kılı bilimez* (3a/13), *subhı gözedi dururlar* (28b/2).

ç. Esasında eksiz olan teklik 2. şahıs emir çekiminde, Köktürk döneminden Osmanlı Türkçesinin başlarına kadar pekiştirici olarak -gIl ekinin kullanıldığı

bilinmektedir. Kullanımdan gittikçe düşmeye başlayan bu eki metinde birkaç örnekte görmek mümkündür: *uçgıl* (17a/11), *görgil* (17a/11).

d. Eski Oğuz Türkçesinin işlek zarf-fiil eklerinden olan -IcAk metinde bolca kullanılmıştır: *isteyicek* (11a/9), *eşidicek* (2a/1), *göricek* (13b/3), *örü turıcak* (7b/6).

e. Bazı örneklerde bugün yaklaşma hali eki ile kullanılan ifadelerin yüklemle eksiz olarak bağlandığı görülmüştür: *deñiz iki yarıldı*. Ayrıca bugün hem *at binmek* hem de *ata binmek* şeklinde her iki kullanımı da doğru kabul edilen ifade, metinde *tâzî bimerlerdi* (33b/7) olarak yönelme hali eki almadan kullanılmıştır.

f. Metinde *er-* fiilinin hem *ir-* hem de *i-* olarak yer aldığı örnekler vardır. *i-* fiilinin de ekleşmeye başladığı görülür: *fıraon-ı la'in irdi* (33b/13), *ben idüm* (7b/13), (8a/1), *katı kiçi idi* (70a/b), *vardı* (4a/1), *var idi* (4a/5)

g. Öğrenilen geçmiş zaman çekimi için *-p durur* biçiminin kullanıldığı örnekler vardır: *katı yanıp dururım* (15b/2)

2.2.3. LEKSİK ÖZELLİKLER

a. kıyı, kenar anlamında eserde *kırañ*, *kenar* ve *kıyı* kelimeleri kullanılmıştır: *deñiz kırañına* (4b/6), *deñiz kenarına* (4b/7), *deñiz kıyısına* (33b/12-13).

b. Bitki adı olarak kullanılan *üzerlik danesi* (16b/13), milyon anlamında kullanılan *biñ biñ* (9a/6-7), ertesi gün anlamında kullanılan *yarımdası* (52a/3) ve *dün yarusında* (7b/8), *görüklü* (2a/2), *yumurçaklar* (73a/1-2), *çevrine çevrine in-* (54a/1), *kiremit bişür-* (51b/6) ifadeleri söz varlığı açısından dikkat çekicidir.

c. Eski metinlerde duman anlamında pek çok örneği bulunan *tütün* kelimesi metinde *Hak Ta'âlâ gökleri yaratdı su tütüninden* (5a/7-8) ifadesinde sözlüklerde rastlanmayan bir biçimde 'su buharı' anlamında kullanılmıştır. Benzeri bir ifade Kısası-ı Enbiya'da da vardır: *Tañrı Ta'âlâ anuñ buğından ve düttininden gökleri yaratdı* (Yılmaz vd. 2013: 63).

ç. Metinde *cennet-uçmak* ve *cehennem-tamu* kelimelerinin kullanımında belirli bir tercih söz konusu değildir.

d. Metinde anlatımı güçlendirmek için tekrarlara ve pekiştirmelere çokça başvurulmuştur: *düpdüz* (28a/1), *çayır çayır* (49b/3), *toptolu* (28a/3), *çevrine çevrine* (54a/1).

e. Karahanlı dönemi eserlerinde daha çok Tanrı kelimesi kullanılmıştır. Sirâcü'l-Kulûb metninde ise Allah ve Tanrı kavramlarının ayrılmaya başladığı görülür: *benüm tañrum Allahdur* (24a/2).

SONUÇ

Sirâcü'l-Kulûb'un Budapeşte nüshasında toplam 32 mesele işlenmiştir. Koyunoğlu nüshasında bulunmayan 11 meselenin işlenmesi iki nüsha arasındaki en büyük farktır. Budapeşte nüshasındaki meselelerin tamamı daha önce diğer nüshaları karşılaştırarak tespit ettiğimiz 48 meselelik listede yer almaktadır. Budapeşte yazmasının son sayfasında (82b/8) "Merhûm Ebûsu'ûd Efendi Hazretlerinden menkuldür." kaydı vardır. Ebûsu'ûd Efendi 1490-1574 yılları arasında yaşadığına göre, eserin XV. yüzyıldan önce istinsah edilmemiş olduğu muhakkaktır. Dil özellikleri de göz önünde bulundurulduğunda Budapeşte nüshasının Eski Anadolu Türkçesinden izler taşıdığını ancak Osmanlı Türkçesi dönemi eseri olduğunu söylemek mümkündür. Her metinde olduğu/olabileceği gibi bu metinde de Türk dilinin tarihî sözlüğüne, tarihî imlasına katkıda bulunabilecek özelliklerin varlığını araştırmacıların dikkatine sunuyoruz.

KAYNAKÇA

- ERGIN, Muharrem (1983), *Türk Dil Bilgisi*, 8. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yay.
- KARASOY, Yakup (1998), "Türkmen Türkçesine Arapçadan Geçen Ayın'lı Kelimelerdeki Ses Değişimleri" *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ankara: TDK Yay., S.5, Bahar, s. 397-402.
- KARASOY, Yakup (1999), "Tatar Türkçesine Arapçadan Geçen Ayın'lı Kelimelerdeki Ses Değişimleri", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi-Dr. Himmet Biray Özel Sayısı*, Ankara, s. 106-116.
- KARASOY, Yakup (2013), *Sirâcü'l-Kulûb -Gönüllerin Işığı-*, Ankara: TDK Yay.
- KORKMAZ, Zeynep (2005), "Türkçede -acak/-ecek Gelecek Azaman (*Futurum*) Ekinin Yapısı Üzerine", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar Birinci Cilt*, 2. Baskı, Ankara: TDK Yay., s. 3-11.
- PARLATIR, İsmail - HAZAI, György (2007), *Macar Bilimler Akademisi'ndeki Türkçe El Yazmaları Kataloğu*, Ankara: TÜBA Yayınları.
- SERTKAYA, Ayşe Gül (2008). "Horezm-Altınordu Türkçesi ile Yazılan Sirâcü'l-Kulûb ve Dil Özellikleri", *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, 20-25 Ekim 2008, Ankara.
- Sirâcü'l-Kulûb*, Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi, TÖRÖK, Qu. 24, Budapeşte.
- YILMAZ, Emine - DEMİR, Nurettin - KÜÇÜK, Murat (2013), *Kıssa-ı Enbiya*, Ankara: TDK Yay.